

Naar een (nog meer) kindvriendelijke justitie

Bruno VANOBBERGEN

Kinderrechtencommissaris

Als het over kinderrechten en justitie gaat, kreeg ons land enige tijd terug bijzonder goede punten. In de eerste wereldwijde studie door het Child Rights International Network (CRIN) naar de graad van kindvriendelijkheid van justitie stond België op de eerste plaats. De studie voerde in 197 landen een onderzoek naar de toegankelijkheid van justitie voor kinderen en jongeren.

De koploperpositie van ons land is niet helemaal verrassend. België scoort bijvoorbeeld sterk als het over het spreekrecht van kinderen en jongeren gaat. Zo worden sinds 1 september 2014 kinderen van 12 jaar of ouder automatisch door de rechter uitgenodigd om te vertellen wat zij belangrijk vinden als hun ouders bijvoorbeeld met elkaar in conflict liggen over gezag, verblijf of contact. Kinderen hoeven niet op dit aanbod in te gaan, maar ze hebben wel dit recht. Kinderen jonger dan 12 jaar worden niet automatisch opgeroepen, maar als ze aan de rechter vragen om gehoord te worden, moet deze op hun vraag ingaan (art. 1004/1 Ger.W.). Voor kinderen en jongeren die ervaren dat hun belang volledig ondergesneeuwd dreigt te raken, is dit ontzettend belangrijk. Het is al jaren een van de meest voorkomende signalen op het Kinderrechtencommissariaat van kinderen en jongeren zelf.

Rechtszaken zijn geen kinderspel, dus rijst voor minderjarigen eens te meer de vraag naar de bijstand van een advocaat. Ook op dit terrein behaalt ons land goede punten. Elke minderjarige komt in ons land automatisch voor gratis juridische bijstand in aanmerking.

Belangrijke wettelijke kaders zijn uitgetekend en deze krijgen in het rapport terecht veel waardering. Dit betekent evenwel niet dat er geen werk meer aan de winkel is. Wettelijke kaders komen pas tot hun recht binnen een goed ondersteunde praktijk. Voor het spreekrecht van kinderen en jongeren betekent dit op zijn minst drie zaken.

Vooreerst is tot op vandaag kindvriendelijke communicatie binnen justitie vaak geen evidentie. Jongeren worden door de rechter opgeroepen, maar begrijpen niet altijd wat van hen precies verwacht wordt. Het is de reden geweest waarom wij op vraag van minister Geens samen met een groep jongeren werk hebben gemaakt van een jongvriendelijke versie van het informatieformulier. Het initiële informatieformulier was voor heel wat jongeren namelijk niet te begrijpen. Het is deze nieuwe versie die via het KB van 1 juni

2017 als nieuw model voor informatieformulier naar voren is geschoven. Het is belangrijk om jongeren duidelijk te maken wat de mogelijkheden, maar ook wat de beperkingen van het spreekrecht zijn. Naast de taal, verdient ook de omgeving waarin het gesprek met kinderen en jongeren plaats vindt meer aandacht. Ik juich het toe dat sommige familierechters jongeren bijvoorbeeld op school bezoeken, omdat dit voor hen een meer vertrouwde omgeving is.

Jongeren worden in principe alleen gehoord, zonder hun advocaat. De vraag tot bijstand wordt vaak niet toegekend, terwijl een advocaat voor sommige jongeren zo een grote meerwaarde zou kunnen zijn. Tegelijk geven rechters aan dat zij onvoldoende opgeleid zijn om met (jonge) kinderen te spreken. In de eigenlijke opleiding, maar ook tijdens navormingen dient hieraan meer aandacht besteed te worden.

Met betrekking tot de ondersteuning door een specifiek opgeleide jeugdadvocaat is het wenselijk om jeugdadvocaten wettelijk te verankeren. Zowel de zwakke juridische positie van minderjarigen als het ontbreken van voldoende aandacht voor het jeugdrecht in de rechtenopleiding zijn belangrijke argumenten pro deze wettelijke verankering. We zien de rol van de advocaat als belangenbehartiger van de minderjarige cliënt. De advocaat verleent bijstand aan de minderjarige om te verwoorden wie hij is, wat hij wil worden, hoe hij de situatie beleeft en hoe hij de juridische interventie ziet.

Tot slot is er de vaststelling dat – hoewel wettelijk voorzien – de vraag van kinderen onder de 12 jaar om te worden gehoord in de praktijk zelden wordt gehonoreerd.

Een koploper heeft tegelijk de opdracht om blijvend inspirerend te zijn. Twee zaken zijn daarbij van belang.

Vooreerst moet werk gemaakt worden van een zelfstandige rechtsingang voor minderjarigen. Het is een lacune dat minderjarigen niet zelf beslissingen in het kader van het ouderlijk gezag en recht op persoonlijk contact ter controle aan de rechter kunnen voorleggen. Neem het voorbeeld van de 16-jarige Steven die na de scheiding van zijn moeder het contact met zijn stiefbroer wil behouden. Zijn moeder weigert haar zoon te ondersteunen en wil geen procedure starten. Steven kan dit recht op contact niet zelf afdwingen aangezien hij zelf geen procedure kan starten. Kinderen kunnen ook het recht op contact met een onwillige ouder niet afdwingen, terwijl dat omgekeerd wel

het geval is. Of kijk naar Amelie die op haar 13 jaar graag een wijziging in de omgangsregeling wil, omdat deze opgesteld is toen ze nog een kleuter was. Zonder optreden van haar ouders kan Amelie niets beginnen. Minderjarigen zullen met hun rechtsingang en met hun procedures de rechtbanken niet overbelasten. De probleemsituaties waarin rechtsingang voor minderjarigen noodzakelijk is, zijn niet zo talrijk.

Ten tweede zetten we best ook in op een meer kindvriendelijke politie. Politie vormt vaak de toegang tot justitie en is de eerste speler in een lange keten die

volgt. Het is de politie die bijvoorbeeld een mishandeling vaststelt of een proces-verbaal opmaakt van feiten waarvan de minderjarige slachtoffer, getuige of dader is. Werk maken van een kindvriendelijke justitie is dus ook werk maken van een jeugdpolitie of jeugdbrigades binnen alle korpsen.

De Raad van Europa moedigt via richtlijnen de Europese lidstaten aan om voluit werk te maken van een kindvriendelijke justitie.¹ België is nu al een goede leerling, maar deze richtlijnen moeten ons uitdagen om telkens beter te doen.

1. RAAD VAN EUROPA, *Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on child-friendly justice*, Council of Europe Publishing, 2010, 95 p., www.coe.int/children.